

3. Sukhorukova, M.O., Ped, I.V. (2016). Manifestations of global institutionalization of fiscal policy in the world economic system. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo [Scientific newsletter of Uzhgorod National University. Series: International Economics and Statements]*, vol. 8 (2), pp. 94–98 (in Ukr.).

4. Mazhula, O.V. (2013). Institutionalization of economics in the minds of globalization. *Ekonomika ta derzhava [Economics and state]*, no. 9, pp. 92–94 (in Ukr.).

5. Sukhorukova, M.O. (2014). Global Institutionalization: day-to-day characteristics and development stage. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo [Foreign trade: economy, finance, law]*, no. 4, pp. 83–91 (in Ukr.).

6. Official site of INTOSAI. URL: <https://www.intosai.org/> (Accessed 14.08.20) (in Ukr.).

7. Official site of the Accounting Chamber of Ukraine. URL: <https://rp.gov.ua/home/> (Accessed 14.08.20) (in Ukr.).

8. Official site of the Russian Institute of Internal Auditors. URL: <http://www.iiaru.ru/> (Accessed 14.08.20) (in Ukr.).

9. Fundamentals of Global Awareness Raising / Institute of Internal Auditors of Ukraine. URL: www.iiaru.org.ua (Accessed 14.08.20) (in Ukr.).

10. Melnychuk, V. (2002). Financial control in the system of public administration // *Bankivs'ka sprava [Banking]*, № 2, pp. 26–36.

11. Gaevskaya, N.I., Seleznyov, O.V. et al. (2006). *International auditing standards, assurance and ethics: 2006 edition* [Mizhnarodni standarty audytu, nadannia vpevnenosti ta etyky: Vydannia 2006 roku]. Audit Chamber of Ukraine, Kyiv, 1146 p.

УДК 336.01

JEL Classification: D60, H10, D11, D46

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-3.79.06>

А.Ю. Дерлиця, к.е.н.,

<https://orcid.org/0000-0002-5123-1584>

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж, м. Кам'янець-Подільський

ПОЛІТЕКОНОМІЯ СУСПІЛЬНИХ ФІНАНСІВ І ДІАЛЕКТИКА ФОРМУВАННЯ ДОБРОБУТУ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У вітчизняних дослідженнях із проблематики державних фінансів не завжди належним чином враховуються положення сучасної західної політекономії стосовно їхнього впливу на суспільний добробут.

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Мета дослідження полягає у розгляді одного із ключових питань політекономії суспільних фінансів – їхньої ролі у створюванні вартості та корисності, концептуальній характеристиці наслідків для суспільного добробуту.

Методологія. У дослідженні використано загальнонаукові методи: абстрагування – при з'ясуванні основних напрямів впливу державних фінансів на індивідуальну корисність; порівняння – при вивченні діалектики вартості та корисності; системний підхід – при оцінці балансу ефектів суспільних фінансів для індивідуального та суспільного добробуту.

Результати. У роботі розглянуто погляди економіксу та політекономії на економічну природу суспільних фінансів. Досліджено діалектику вартості та корисності у сфері суспільних фінансів. З'ясовано, що з одного боку корисність і вартість знаходяться у певній єдності, а з іншого – в опозиції та протистоянні. Наголошено на необхідності більш активного використання вітчизняною фінансовою наукою підходів мікроекономічного аналізу. Вказано, що абстрактний оптимальний бюджет індивіда (бажані риси та параметри, яких повинні набувати обсяги постачання чистих та змішаних суспільних благ, джерела оподаткування) суттєво відрізняється від реальних наслідків взаємодії цього індивіда із державою (внаслідок впливу усіх позитивних і негативних чинників, які формуються завдяки функціонуванню суспільних фінансів). Цей концепт запропоновано характеризувати як фіскальний баланс індивіда.

У роботі застосоване оригінальне діалектичне бачення суспільних фінансів як сфери, що з одного боку, генерує корисність, а з іншого – породжує автономні ефекти з її зниження. Зауважено, що питання джерел втрат добробуту внаслідок функціонування суспільних фінансів недостатньо комплексно досліджено навіть західною фінансовою наукою, хоча окремі їхні напрями є предметом детального аналізу.

Практичне значення. Оптимізація практики розбудови суспільних фінансів в Україні можлива лише на основі чіткого усвідомлення напрямків зростання корисності та добробуту під їхнім впливом, а також мінімізації негативних ефектів, які у цій сфері виникають.

Перспективи подальших досліджень. Запропонований балансовий підхід до оцінки ефектів суспільних фінансів для індивідуальної корисності потребує деталізації та розвитку у подальших наукових дослідженнях.

Ключові слова: суспільні фінанси, політекономія, вартість, корисність, добробут, фіскальний баланс індивіда.

Кількість: джерел – 10; рисунків – 1 .

Andrii Derlytsia, Candidate of Economic Sciences,

<https://orcid.org/0000-0002-5123-1584>

Podilsk Special Educational and Rehabilitation

Socio-Economic College, Kamyanets-Podilsky

POLITICAL ECONOMY OF PUBLIC FINANCE AND THE DIALECTIC OF WELFARE FORMATION

Summary

The article is devoted to one of the key issues of political economy of public finance - their role in creating value and utility, the conceptual characteristics of the consequences for public

welfare. It is noted that domestic research on public finance does not always take due account of the provisions of modern Western political economy in relation to their impact on public welfare.

The paper considers the views of economics and political economy on the economic nature of public finance. The dialectic of value and utility in the field of public finance is studied. It has been found that on the one hand, utility and value are in a certain unity, and on the other - in opposition and contradistinction. The need for more active use of microeconomic analysis approaches by domestic financial science is emphasized. It is indicated that the abstract optimal budget of an individual (desirable features and parameters, which should acquire the volume of supply of pure and mixed public goods, sources of taxation) differs significantly from the real consequences of interaction with the state (as a result of all positive and negative factors that are formed due to the functioning of public finance. This concept is proposed to be characterized as the fiscal balance of the individual.

The original dialectical vision of public finance as a sphere which on the one hand generates utility, and on the other hand, generates autonomous effects on its reduction, is applied in the work. It is noted that the issue of sources of loss of welfare due to the functioning of public finance is not comprehensively studied even by Western financial science, although some of their areas are the subject of detailed analysis. It is indicated that the optimization of the practice of developing public finance in Ukraine is possible only on the basis of a clear understanding of the growth of utility and well-being under their influence, as well as minimizing the negative effects that occur in this area. The proposed balance approach to assessing the effects of public finance for individual utility needs to be detailed and developed in further research.

Keywords: public finance, political economy, cost, utility, welfare, fiscal balance of an individual.

Number of sources – 10; figures – 1.

Постановка проблеми. Методологічною основою для фінансової науки виступає економічна теорія. Як зазначає К. Рау, "Наука про фінанси повинна постійно спиратися на положення науки про народне господарство (політичної економії) і більшою частиною може бути розглянута як додаток цієї науки" [1, с. 8]. У ХХ столітті термін "політична "економія" певною мірою поступився у своєму використанні термінам "економікс" та "економічна теорія". В англо-американській літературі зв'язок економіксу та суспільних фінансів настільки сильний, що значна кількість робіт відображає даний факт у своїй назві, формулюючи її як "economics of public finance" [2] або "economics of the public sector" [3]. Таким чином, вже у самій назві акцентована увага на вивченні абстрактно-теоретичних основ і глибинних закономірностей у суспільному секторі.

Зрозуміло, що фінансова наука вивчає не лише теоретичні, але й практичні аспекти фіскальних явищ. Тому у своєму розвитку вона опиралась і на досягнення так званих камеральних наук, фінансового

права при дослідженні реалій функціонування фіскальних інститутів. Однак вивчення прагматики суспільних фінансів без опори на положення економічної теорії може призводити до хибних теоретичних висновків і помилок фінансової політики. Внаслідок такого ігнорування у практика може сформуватись бачення бюджетних видатків, як необмежених і знеособлених "державних" коштів, які слід лише затребувати та "освоїти". У науковця це може привести до примітивного трактування призначення фінансів як інструменту ресурсного забезпечення виконання функцій держави, – підходу, який веде до виправдання неефективності та навіть зловживань з боку держави.

Західна економічна теорія загалом пояснила базисні питання функціонування суспільних фінансів, розглядаючи їх як механізм зростання індивідуального та суспільного добробуту. Ці аспекти мало висвітлені у вітчизняних підручниках із державних фінансів, залишаючись предметом розгляду економічної теорії, економіки державного сектору тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політекономічні основи сучасної західної теорії суспільних фінансів закладені багатьма науковими школами та численними персоналіями. Серед найбільш визначних дослідників є А. Сміт, К. Вікселль, В. Парето, Й. Шумпетер, П. Самуельсон, Р. Масгрейв, Дж. Б'юкенен і Дж. Стігліц. Імплементация надбань західної економічної науки у вітчизняних дослідженнях із фінансової проблематики реалізована у роботах В. Андрущенко, М. Карліна, О. Кириленко, І. Луніної, А. Крисоватого, В. Опаріна, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. У дослідженні розкриваються не лише мейнстримні концепції, але й запропоноване оригінальне діалектичне бачення суспільних фінансів як сфери, що одночасно генерує корисність і породжує ефекти її зниження.

Метою цієї статті є розгляд одного із ключових питань політекономії суспільних фінансів – їхньої ролі у створюванні вартості та корисності, впливі на зростання суспільного добробуту.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні щодо теоретичних аспектів економічної науки нерідко синонімічно застосовуються терміни "політична економія", "економічна теорія" та "економікс". Все ж певні відмінності існують. Для прикладу економікс (термін більш притаманний англо-американській літературі) прийнято визначати як науку про те, як люди

роблять вибір стосовно використання обмежених ресурсів з метою задоволення власних необмежених потреб [4, с. 9]. Ключовий акцент економіксу приділяється індивідуальному вибору, функціонуванню ринку, обґрунтуванню ролі держави в задоволенні індивідуальних потреб.

Оскільки суспільні фінанси стосуються не тільки ринкових процесів, але й сфери, де закони ринку не діють, це вимагає більш широкого погляду – одночасно на ринок, державу, індивіда та суспільство. Окрім цього, суспільні фінанси потребують не лише позитивного аналізу економічних процесів, але й нормативної оцінки бажаних соціальних перетворень, пов'язані із мистецтвом управління та реалізацією прагматично орієнтованих реформ. Тому вченню про концептуальну основу зв'язків ринку, держави та суспільства, практику і теорію, мистецтво управління та сферу соціального компромісу більш відповідним вважаємо застосування терміна "політекономія суспільних фінансів". Такому підходу сприяє й те, що в середині ХХ століття виник напрям, який отримав назву нової політекономії (*new political economy*), до якої належить широкий спектр неінституційних досліджень з проблем суспільного вибору, економіки права, економіки власності, політекономії регулювання, нової інституціональної економіки, нової економічної історії [5, с. 484]. У більш вузькому розумінні вказану наукову течію, яка здійснила суттєвий вплив на теорію суспільних фінансів, розуміють як застосування неокласичного економічного аналізу до вивчення сфери політики [6, с. 5].

Політекономія використовує підходи економіки, політології та соціології, враховує ідеологічні та соціальні аспекти, взаємодію політичних та економічних інтересів. Тому у контексті дослідження концептуальних основ теорії суспільних фінансів саме політекономія дає інструментарій для дослідження фінансових феноменів. Попри це, варто наголосити, що мається на увазі не політекономія у варіанті її трактування радянською наукою, а досягнення мейнстримного економіксу (який викладається у більшості навчальних закладів світу), у сукупності із новою політекономією, побудованою на засадах інституціоналізму та теорії суспільного вибору.

Оскільки суспільні фінанси функціонують на стику індивідуальної поведінки, функціонування ринку та держави, для їх пояснення ключовими є наступні напрями:

- економічна теорія розкриває *природу ринку* та досліджує умови його функціонування, акцентуючи увагу на ефективності. Це пояснює роль суспільних фінансів для економіки, як і зворотну залежність від неї;
- економікс дає відповідь на питання про *потреби, мотивацію та запити індивідів* стосовно функцій держави та параметрів суспільного сектору, благ, послуг, фіскальних заходів, які для нього є оптимальними;
- політекономія (меншою мірою економікс) пояснює *природу держави, роль політики та вплив суспільних інтересів, соціальних чинників*.

Західна економічна наука доводить необхідність функціонування держави існуванням сфер, у яких ринковий механізм є неефективним або взагалі не працює належним чином. Такі напрями ринкової неефективності у західній економічній науці прийнято називати ринковими невдачами. Основними із них є: неефективність конкуренції та монополізація; нездатність або недостатня ефективність постачання благ певних видів (суспільних благ); необхідність підтримки стабільності економіки; безробіття та інфляційні процеси; зовнішні ефекти (екстерналії); несправедливість розподілу доходів [3, с. 103]. Групування явищ ринкової неефективності дозволяє сконцентрувати їх за двома основними напрямками:

- 1) недоліки ринку щодо алокації ресурсів, що проявляється у недовиробництві або перевиробництві товарів (нездатність оптимального постачання ринком суспільних благ, наявність екстерналій, невдача підтримки умов стабільності, інфляційні процеси, нестабільність та кризи);
- 2) розподільчі проблеми ринку (нерівномірність розподілу доходів, соціальні негаразди).

Саме ці дві глобальні проблеми зумовлюють необхідність існування певної альтернативи ринковому механізму – суспільних фінансів, засобами яких досягається постачання благ колективного споживання та більш справедливий розподіл доходів.

Такі міркування дозволяють підійти до розуміння ключового внеску економічної теорії стосовно сфери суспільних фінансів – пояснення питання ефективності. Західна наука намагається аналізувати її з позицій максимізації сукупної корисності, застосовуючи єдині критерії в обох секторах. Переміщення ресурсів у таких значних обсягах між секторами не може відбуватись без певної економічної мотивації. Аксиомою сучасної

економічної науки є те, що ресурси рухаються в ту сферу, де вони приносять віддачу та приріст корисності. Теза про те, що ресурси спрямовуються у державний сектор виключно під примусом, є примітивним поглядом на проблему. У вільному суспільстві, побудованому на консенсусі, у довготривалому вимірі спрямовувані у суспільні фінанси ресурси прагнутимуть до певного суспільно необхідного рівня, який визначається корисністю створюваних благ, без яких ані суспільство, ані ринок, ані індивід ефективно існувати не можуть. Західна наука, шукаючи логічне обґрунтування зазначеного процесу, виходить із ідеї, що ресурси переміщуються між секторами, шукаючи більшу віддачу, і рух відбувається до тих пір, коли гранична корисність від вкладення у кожен із секторів вирівнюється, досягаючи у такий спосіб певної рівноваги. Таким чином відкидається догма радянської фінансової науки про *примусовий та непродуктивний характер* державних фінансів.

Для пояснення розмежування ресурсів між окремими напрямками державних витрат також застосовується концепт алокації ресурсів. Структурні параметри суспільних фінансів аналогічно пов'язуються із ідеєю максимізації суспільної корисності внаслідок формування відповідної індивідуальним уподобанням сукупності та обсягів постачання благ. Практичну реалізацію цього забезпечує механізм суспільного вибору та бюджетний процес у демократичному суспільстві, який щороку здійснює відбір найбільш доцільних програм серед альтернативних напрямів спрямування коштів з метою максимізації суспільної корисності.

Тобто концептуальна заслуга західної науки у постановці питання про те, у який спосіб у суспільному секторі відбувається зростання суспільного добробуту. У цьому сенсі можна виокремити погляди на *створення вартості та формування корисності* у сфері суспільних фінансів. Окреслене вище виділення алокаційної та перерозподільчої невдач ринку дозволяє припустити, що зростання суспільного добробуту відбувається за допомогою здійснення *суспільного виробництва та суспільного перерозподілу*, що виправдовує вилучення ресурсів із приватного сектору.

Як відомо, доданою вартістю є внесок у створення вартості конкретного продукту, що включає заробітну плату, прибуток і амортизацію. У випадку суспільних благ, як і стосовно ринкових товарів, має місце перенесена вартість і додана вартість. Остання переважно формується за рахунок

витрат на оплату праці, оскільки бюджетні установи не ставлять за мету отримання підприємницького прибутку. У рекомендаціях МВФ щодо ведення статистики державних фінансів валова додана вартість по суспільному сектору визначається як *вартість виробленої продукції* мінус *величину проміжного споживання* [7, с. 357]. Оскільки значна частина продукції вказаного сектору не може бути оцінена за ринковими цінами, внаслідок безоплатного надання їх населенню, обсяги випуску визначаються за сумою їхніх виробничих витрат: оплати праці, використання товарів та послуг, споживання основного капіталу, податків [7, с. 360]. *Проміжне споживання* складається з вхідних товарів і послуг, що споживаються в процесі виробництва та діяльності [7, с. 360]. З аналогічних позицій внесок до ВВП по сектору загального державного управління розраховується і у вітчизняній статистиці. Сформована валова додана вартість дорівнює різниці між випуском (що визначається на основі видатків на оплату праці і нарахувань на заробітну плату, використання товарів і послуг, інших поточних видатків, приросту кредиторської заборгованості із заробітної плати тощо) та проміжним споживанням [8].

Таким чином сфера суспільних фінансів є повноцінним учасником формування доданої вартості в економіці держави. Фактично відбувається процес суспільного виробництва, який є далеко не абстракцією – він здійснюється конкретними суб'єктами, переважно бюджетними установами та організаціями. У цьому процесі задіяні усі ключові елементи: предмети праці, засоби праці, сама праця і, певною мірою, управлінський талант.

Доволі цікавим питанням є те, як на формування доданої вартості впливає інший аспект суспільних фінансів – здійснення *суспільного перерозподілу*. З одного боку, перерозподіл у його індивідуалістичному розумінні має на увазі переміщення ресурсів між окремими індивідами шляхом їх вилучення в однієї особи і передачі іншій. Така операція на абстрактному рівні не передбачає виробництво певного блага, а лише рух вартості між учасниками. З іншого боку, на практиці будь-який перерозподільчий процес повинен бути організований за допомогою функціонування певних інститутів і структур, які у тому числі споживають частину відведених для здійснення на перерозподіл ресурсів. Це стосується пенсійної системи, системи соціального забезпечення і т. д. Тому з позицій функціонування бюджетних установ, пов'язаних із

наданням таких послуг населенню, їхня діяльність враховується у складі формування доданої вартості. З теоретичної ж точки зору такого роду витрати можна вважати втратами процесу перерозподілу, одним із видів трансакційних витрат.

Перейдемо до питання *формування корисності* у сфері суспільних фінансів. Виробництво суспільних благ приводить не просто до задоволення індивідуальних потреб – відбувається зростання індивідуальної корисності. Відповідно до поглядів мікроекономіки, ринкова ціна товару, відображаючи відповідність граничної корисності та граничних затрат, передбачає існування *споживчого надлишку* (consumer surplus), який вимірюється площею фігури, обмеженої кривою ринкового попиту та лінією ринкової ціни [9, с. 59]. Саме споживчий надлишок виступає мотивом здійснення ринкового обміну. Про наявність споживчого надлишку можна також говорити і стосовно суспільних благ. Він формується перевищенням кривої індивідуального попиту на суспільне благо над часткою затрат, яку сплачує індивід для фінансування цього блага. Сукупно ці індивідуальні споживчі надлишки приводять до зростання загальної суспільної корисності як суми корисностей усіх громадян завдяки функціонуванню суспільних фінансів. А наявність такого споживчого надлишку виступає стимулом до алокації ресурсів у сферу суспільного виробництва шляхом їх переміщення із ринкового сектору.

Найбільш неоднозначним є питання про те, чи відбувається зростання корисності у результаті міжіндивідуального перерозподілу доходів. Адже цей процес передбачає втрату корисності одного індивіда при зростанні корисності іншого. На перший погляд здається, що вилучення частини ресурсів у багатого завжди повинне приносити зростання загальної корисності у випадку надання їх більш незаможній особі, якій ці ресурси більш необхідні, оскільки вони витрачатимуться на першочергові потреби. Однак детальний аналіз цієї проблеми вказує на крайню дискусійність проблеми міжіндивідуального перерозподілу доходів. Західна наука загалом виходить із позиції складності міжіндивідуальних порівнянь втрати/зростання корисності. Попри це за певних обставин існують обґрунтовані аргументи для переконливого твердження, що міжіндивідуальний перерозподіл також призводить до зростання сукупної суспільної корисності.

Окремої уваги потребує приділення уваги питанню співвідношення формування корисності та створення вартості у сфері суспільних фінансів. Тобто йдеться про *діалектику вартості та корисності* у сфері суспільних фінансів. З одного боку, корисність і вартість знаходяться у певній єдності – чим більшими є масштаби бюджетного фінансування, тим більшою є додана вартість і корисність від зростання обсягів наданих благ. З іншого боку, вони також знаходяться у певній опозиції та протистоянні.

У сфері ринкової взаємодії неможливим є безмежне зростання видатків без втрати позиції на ринку. Тому собівартість продукції та прибуток знаходяться у жорстких обмеженнях. Внаслідок цього у ринковій взаємодії додана вартість є показником досягнутого успіху та ефективності. Адже здатність фірми сформувати додану вартість жорстко обмежується можливостями конкурентної боротьби і значний обсяг прибутку, можливості з виплати високої заробітної плати забезпечуються лише на основі загальної ефективності суб'єкта господарювання, попиту на його продукцію, конкурентних переваг тощо.

Натомість у сфері суспільних фінансів додана вартість не обмежується чіткими раціональними економічними чинниками і формується на основі прийнятого державою рішення стосовно обсягів бюджетного фінансування. Додана вартість тут залежить переважно від затрат на оплату праці, рівень яких визначається державою. Це стосується і витрат на проміжне споживання. Тому у суспільному секторі фактично не існує перешкод для зростання витрат, навіть при незмінному рівні забезпечення благ, а отже і отриманої суспільної корисності. Таким чином, зростання вартості державних послуг часто є шляхом до зниження ефективності функціонування суспільного сектору. Навпаки, зниження затрат (у тому числі й доданої вартості) у випадку із суспільними благами може бути шляхом до зростання корисності завдяки збільшенню індивідуального споживчого надлишку.

Політекономія дає важливі висновки і щодо пояснення *поведінки та мотивації індивіда*. В основі суспільних фінансів лежить проблема індивідуального вибору стосовно напрямів і обсягів державної діяльності. Цей вибір залежить від рівня доходів, сфери діяльності, віку, стану здоров'я та багатьох інших чинників. Цей індивідуальний вибір, який становить первинну логічну проблему дослідження суспільних фінансів,

абсолютно не може бути пояснений через концепт відносин. Західна наука виходить із визнання відмінності індивідуальних потреб запитів та пріоритетів. Із цієї ідеї слідує думка про те, що у кожного індивіда є своє бачення оптимального набору благ, які постачає держава. Тобто можна говорити про існування абстрактного *оптимального бюджету індивіда* – тих рис та параметрів, обсягів постачання чистих та змішаних суспільних благ, джерел оподаткування тощо, які повинні забезпечити держава. Цілком природно, що для пенсіонера більш важливим є належне фінансування державою охорони здоров'я та пенсійного забезпечення, тоді як для студента більш актуальними є видатки на освіту та культурно-розважальні програми. Зміна структури бюджету при незмінних його обсягах веде до коригування отримуваної індивідуальної корисності, що акцентує увагу на необхідності приведення обсягів і структури суспільних благ у відповідність із складом і структурою індивідуальних пріоритетів та оптимальним бюджетам кожного індивіда. Очевидно максимізація сукупної суспільної корисності досягається тоді, коли структура видатків держави відповідає певним агрегованим суспільним запитам та інтересам.

Якщо у ринковій взаємодії індивід може сформувати бажану йому структуру споживання, то у суспільних фінансах досягнення оптимального бюджету для конкретного індивіда є неможливим внаслідок їх колективної природи і необхідності формування спільного рішення. Унаслідок цього будь-який реальний бюджет характеризується для індивіда спотворюючими алокаційними та перозподільчими ефектами, що стоять на перешкоді до максимізації корисності. У такий спосіб відбувається формування реальних наслідків взаємодії індивіда із державою, який можна охарактеризувати як *фіскальний баланс індивіда*, що утворюється внаслідок впливу усіх позитивних та негативних чинників, які формуються для нього завдяки функціонуванню держави.

Узагальнено роль суспільних фінансів можна представити як, з одного боку, діалектику генерування корисності, а з іншого – виникнення автоматичних спотворюючих ефектів, які обмежують її масштаби.

Формування загального ефекту від функціонування суспільних фінансів наведено на рис. 1.

Питання джерел втрат добробуту внаслідок функціонування суспільних фінансів, як комплексний феномен недостатньо досліджено навіть

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

західною фінансовою наукою, хоча окремі напрями є предметом її детального аналізу [10 с. 96]. Можна окреслити наступні ключові вектори виникнення неефективності у суспільному секторі:

- перешкоди оптимального задоволення індивідуальних потреб та інтересів, внаслідок колективної природи суспільних фінансів. Цей ефект зниження потенційної індивідуальної корисності може бути частково пом'якшений шляхом застосування прозорих та інклюзивних процедур прийняття бюджетних рішень, децентралізацією, що дозволить наблизити надання благ до споживача, привести їх у відповідність із індивідуальними та регіональними особливостями;

Рис. 1. Формування загального ефекту від функціонування суспільних фінансів

- добре дослідженою у економічній науці є неефективність, що виникає внаслідок "омертвілих втрат", представлених відомим трикутником Харбергера під впливом оподаткування [3, с. 151];

- іншим джерелом зниження суспільної корисності є трансакційні витрати у сфері суспільних фінансів, пов'язані із небезкоштовністю фіскального обміну, затратами на функціонування фінансових інститутів внаслідок необхідності адміністрування, обліку, звітності, контролю тощо;

- наступним негативом є зростання трансформаційних витрат (безпосередньо на виробництво благ та послуг) внаслідок відсутності конкуренції, марнотратства у суспільному секторі;

- найбільш значна потенційна неефективність суспільних фінансів пов'язана із нераціональною системою перерозподільчих процесів, коли сформована у суспільстві система трансфертів, або інших форм перерозподілу (зокрема через ціновий механізм) призводить до надмірного виграшу окремих індивідів/структур. Особливо, якщо це відбувається внаслідок олігархічного лобювання та відомого феномена "пошуку ренти".

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасна вітчизняна теорія державних фінансів приділяє недостатню увагу методологічним і концептуальним основам, які напрацьовані західним економіксом і новою політекономією. Звичайно, її предмет дослідження є більш прагматичним – діяльність конкретних інституцій у межах визначеного законодавчого поля. Однак неврахування мікро- та макроекономічної логіки суспільних фінансів може призводити до протиріччя вибудованих на практиці механізмів законам функціонування ринку, держави та суспільства.

Переконані, що оптимізація практики розбудови суспільних фінансів в Україні можлива лише на основі чіткого усвідомлення напрямів зростання корисності та добробуту під їхнім впливом, а також мінімізації негативних ефектів, які у цій сфері виникають. Формування такого бачення неможливе без включення у навчальні програми і курси по державних фінансах розділів, які розкривають ключові економічні закономірності саме у контексті суспільних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Рау К. Г. Основные начала финансовой науки. Т. 1. Санкт-Петербург : Типография В. Н. Майкова, 1867. 316 с.
2. Allen D., Brownlee O. Economics of public finance. New York, Prentice-Hall, 1947. 535 p.
3. Стігліц Д. Е. Економіка державного сектора. Пер. з англ. Київ : Основи, 1998. 854 с.
4. Human D.N. Economics. Burr Ridge (III.) etc.: IRWIN, 1994. 899 p.
5. Бьюкенен Д. М. Сочинения: Пер. с англ. Т. 1. Москва : Таурис Альфа, 1997. 560 с.
6. Politics and Policy Making in Developing Countries: Perspectives on the New Political Economy / ed. by Gerald M. Meier. San Francisco. California: ICS Press, 1991. 369 p.
7. Government Finance Statistics Manual 2014. International Monetary Fund. 2014. 446 p. URL: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf>. (дата звернення: 07.10.2020).
8. Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту : затв. наказом Державної служби статистики України 17.09.2018 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0187832-18>. (дата звернення: 07.10.2020).

9. Rosen H.S. Public Finance. Burr Ridge : IRWIN, 1992. 657 p.

10. Кадомцева С. В. Государственные финансы: Учеб. пособие. Москва : ИНФРА-М, 2009. 352 с.

References:

1. Rau, K. G. (1867). *Osnovny`e nachala finansovoj nauki* [Basic principles of financial science]. Т. 1, Tipografiya V. N. Majkova, Sankt-Peterburg, 316 p. (in Russ.).

2. Allen, D., Brownlee, O. (1947). *Economics of public finance*. New York, Prentice-Hall, 535 p.

3. Stihlits, Dzh. E. (1998). *Ekonomika derzhavnoho sektora* [Economics of the Public Sector]. Osnovy, Kyiv, 854 p. (in Ukr.).

4. Hyman, D.N. (1994). *Economics*. IRWIN, Burr Ridge, 899 p.

5. B`yukenen, D.M. (1997). *Sochineniya* [Essays]. Taurus Al`fa, Moscow, 560 p. (in Russ.).

6. Ed. by Gerald M. Meier (1991). *Politics and Policy Making in Developing Countries: Perspectives on the New Political Economy*. ICS Press, San Francisco, California, 369 p.

7. Government Finance Statistics Manual 2014 (2014). International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf>. (Accessed: 07.10.2020).

8. *Methodological provisions for calculating gross domestic product*, Approved. by order of the State Statistics Service of Ukraine 17.09.2018 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0187832-18> (Accessed: 07.10.2020) (in Ukr.).

9. Rosen, H.S. (1992). *Public Finance*. IRWIN, Burr Ridge, 657 p.

10. Kadomczewa, S.V. (2009). *Gosudarstvenny`e finansy* [Public finance]. INFRA-M, Moskva, 352 p. (in Russ.).

УДК 336.64+338.43

JEL Classification: D24, G32, L66

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-3.79.07>

Г.О. Роганова, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0003-3758-9675>

І.В. Кравченко,

<https://orcid.org/0000-0001-8951-1322>

Національний університет харчових технологій, м. Київ

**ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
НА ПРИКЛАДІ КОНДИТЕРСЬКОЇ ФАБРИКИ ПАТ «ЛАСОЦІ»**

Анотація

Актуальність. Одними з головних критеріїв стабільного фінансового стану підприємств є платоспроможність і ліквідність, які визначають здатність розрахуватися за своїми